

Vaqif YUSİFLİ,
filologiya elmləri doktoru

Nurəddin Ədiloğlunun "Yaralı qu quşları" adlı yeni kitabının əlyazması ilə tanış olmamışdan öncə, onun 60 illik ömrünün mənə məlum bəzi səhifələrindən söz açmaq istəyirəm.

Doxsanıncı illərin əvvəlləriydi, Nurəddin Masallı rayonunda nəşr olunan qəzetin redaktoru idi və bu qəzet o zaman nəinki Cənub bölgəsində, hətta respublika mətbuatında seçilən qəzetlərdən biri idi. O qəzetdə bir azad

bədii sözdə reallaşdırmaq yazıçıdan dərin müşahidə tələb edir. Nurəddin Ədiloğlunun "Qara sarmaşıq" romanını oxuyandan sonra hiss etdim ki, müharibə hələ də davam edir. Romanda əsl müharibə əhval-ruhiyyəsi gördüm..

Janrını "kino-roman" kimi müəyyənləşdirdiyi bu əsərdə müəllif Nasir adlı bir döyüşçünün taleyini izləyir. Biz onu gah döyüş meydanında, gah Bakıda-hərbi qospitalda, gah da müxtəlif adamların əhatəsində görürük. Özümüzü doxsanıncı illərin o qovğalı, xaos içində çabalayan bir ölkədə hiss edirik. Təsvir edilən mənzərələr bizə tanışdır. Həmin o ekstremal şəraiti çoxumuz yaşadığımız. Bir tərəfdən müharibə gedir, igidlərimizin qanı tökülür, o biri tərəfdən daxili çəşqınlıq və xaos hökm sürür. Bir tərəfdən, sosial-mənəvi birlikdən, qüvvələri səfərbər etməkdən danışılır, o biri tərəfdən

çox-çox kədərli, qüssəli, təzadlı hadisələr də çevrəməzdə cərəyan edir. Yazıçı lap keçmişə də, nağıl və mifoloji dünyaya da müraciət edə bilər, bu günün həqiqətlərindən də söz açar bilər, təki onun əsəri müasirliklə aşılansın.

Nurəddin Ədiloğlu "Nuhun günahı" hekayə-pritçası ilə "Azərnur"-da olduğu kimi yenə mifoloji dünyaya üz tutur. "Nuh peyğəmbər ömrünün doqquz yüz qırx doqquzuncu baharına yenəcə qədəm qoymuşdu. Bir gün Allahdan ona vəhy gəldi: "Ya Nuh, ömrünün uzunluğu və əcəlin mənim müəyyən etdiyim vaxtdır. Öz zürriyyətiyindən dünyaya gələn imanlı övladlarınla halallaşmaq üçün sənə bir il möhlət verirəm. Öyrənmək istədiyin sirri-Xudadan bu zaman əgah olacaqsan". Nuh peyğəmbər bu niyyətlə eldən-elə, obadan-obaya gəzib dolaşır. Onun övladlarından olan törəmələri

keçirlər. Bu baxımdan Nurəddinin kinopovest kimi qələmə aldığı "Adəm və Həvva" əsəri onun maraq doğuran nəsr əsəridir. O, Adəm, Həvva, Musa, Mələk, Məhəmməd və s. məlum adlarla yaşayan qəhrəmanlarını son illərin hadisələr burulğanından keçirir. Adəm-düzlüyün, halallığın, kişiliyin, əsl məhəbbətin rəmzi olan bir obrazdır. Sevgisinə sadıqdır, qadın gözəlliyinə biganə deyil, lakin bu gözəlliyin əks qütbünə-əxlaqsızlığa uymur, öz kişi qürurunu, mənliliyini itirmir. Adəm yurdu-yuvası dağılmış, ermənilərin işğalına məruz qalmış Cənnətməkan kəndindədir. İşğaldan sonra o da, yurddaşları kimi həyatın ağır yükü altında əzab çəkir, amma sınırmır, əyilmir, öz ağılı, iradəsi ilə nümunəvi bir insana çevrilir. Povestin sonunda ümid "akkordları" səslənir. "Narınların yağın yağışın səsinə Aşıq Sultanın ruhunun pıçıldısını eşitdi.

NURƏDDİN ƏDİLOĞLUNUN "YARALI QU QUŞLARI"

ruh, söz azadlığı hökm sürürdü və Nurəddin müstəqillik dövrünün bir cəsarətli yazarı kimi tanınırdı. 2004-cü ilə qədər Nurəddin Ədiloğlu Masallıda bir çox vəzifələrdə çalışdı, rayonun ictimai həyatına qaynayıb-qarıxdı, sonra Bakıya köçdü, yenə iş yerləri qəzetlər, jurnallar oldu: "Millet", "Avrasiya", "Hürriyyət", "Qarabağa aparın yol", "Mars"... Amma Nurəddini mən bir istedadlı nasir kimi də tanıyıram və onun bu müddət ərzindən iyirmiye yaxın nəsr və publisistika kitabları işıq üzünə görüb. Onun nəsrilə publisistikası arasında sıx bir bağlılıq var və mən elə bilirəm, Nurəddinin hekayə və povestlərinə publisistikanın təsiri hiss edilərsə də, bu onun özünəməxsus üslubu kimi nəzərə çarpır. Onun sırf publisistik janrdakı yazdığı "Masallı XX əsrdə", "Seyid Sadıq", "Bizim ağamız", "Sonuncu monoloq", "Masallı Mamed", "Cənub şikəstəsi" publisistik əsərlərində bədii nəsr ünsürləri olduğu kimi, nəsr əsərlərində də publisistik şərhlər az deyil və deyərdim ki, bunlar qətiyyətlə bir-birinə mane olmur, çünki müəllifin yazı tərzilə belədir.

Nurəddin Ədiloğlu ədəbiyyata kiçik hekayələrlə gəlsə də, onu bir yazıçı kimi tanıdan "Azərnur" povest-pritçası oldu. "Dədə Qorqud" dastanlarının təsiri hiss olunan bu əsərdə Nurəddin qədim Muğanın mifoloji dünyasına "səyahət" edir, igidliyi, müdrikliyi, torpaq, Vətən sevgisini canlandırır. Sonralar Nurəddin müasir həyatın, gerçəkliyin müxtəlif problemlərinə, hadisə və olaylarına üz tutdu, xüsusilə, Qarabağ mövzusu onun bir çox nəsr əsərlərinin əsas mövzusuna çevrildi.

Müharibədən yazmaq ilk növbədə müharibə dövrünün psixologiyasına dərin bələd olmağı tələb edir. Adı bir əsgərin də, yüksək rütbəli bir hərbiçinin də, müharibədə iştirak etməsə də, müharibəni içində yaşadan insanların da duyğu və düşüncələrini

qırx partiya, altı yüzə yaxın qəzet milli-mənəvi birliyi parçalamaqla məşğuldur. Bir tərəfdən xalq əziyyəti içində çabalayıb, qaçqınlıq, köçkünlük və bunların yaratdığı sosial bəlalara üz ləşirir, o biri tərəfdən vəzifə və kreslo uğrunda ölüm-dirim mübarizələri gedir. Bax, doxsanıncı illərin əvvəllərinin siyasi-ictimai mənzərəsi, mənəvi-əxlaqi görünüşü belə idi. Biz o günləri yaşadığımız. Nurəddin Ədiloğlunun "Qara sarmaşıq" romanında da həmin illərin heç bir zaman unudulmayan mənzərələri ilə qarşılaşdıq.

Nurəddin Ədiloğlunun yaradıcılığı ədəbi tənqidin nəzərindən uzaq düşməyib. Nizaməddin Şəmsizadə, Rəhid Ulusel, İsmayıl Vəliyev, Vaqif Yusifli kimi tənqidçi-ədəbiyyatşünaslar onun hekayə və povestləri haqqında maraqlı mülahizələr söyləyiblər. Məsələn, professor Nizaməddin Şəmsizadə yazır ki: "Nurəddini bir yazıçı kimi fərqləndirən onun yüksək müşahidə qabiliyyətinə malik olmasıdır. Onun əsərləri fərqi müşahidələrin psixoloji bir silsiləsidir... Nurəddin ətraf mühitə də, ictimai proseslərə də diqqətli və həssasdır. O, insanın çox adını əlamətlərindən onun daxili aləminə enməyi bacarır". Tamamilə doğrudur...

Nurəddin Ədiloğlu 60 illiyi ərəfəsində "Yaralı qu quşları" nəsr kitabı ilə oxucuların görüşünə gəlir və elə bilirəm, bu kitabda toplanan yazıları oxucuların, ədəbi ictimaiyyətin diqqətini cəlb edəcək. Mən bu fikri inamla söyləyirəm, çünki Nurəddinin bu kitabda toplanan nəsr əsərləri onun artıq yetkin bir yazıçı kimi formalaşdığını sübut edir.

Çağdaş yazıçı üçün mövzu seçmək deyərdim ki, heç bir problem doğurmur, çətinlik yaratmır, çünki, yaşadığımız bu həyat, gerçəklik hər hansı bir yazıçıya bir-birindən maraqlı və zəngin mövzular bəxş edir. Zəmanəmiz mürəkkəb və ziddiyyətlidir, həyatda bol-bol sevinclər olduğu kimi,

nin bəzisi onu görüb sevinir, bəziləri isə sayğısızlıq göstərirlər. Amma Nuh peyğəmbər yolunu azmışlara Allahın var olduğunu xatırladır. Əlbəttə, məlum rəvayəti N.Ədiloğlu müasirləşdirmək fikrinə düşmüş, sadəcə, dünyada insanlığın mənəvi meyarlara, halallığa üz çevirdiyinin faciələrə gətirib çıxaracağına işarə edir.

Nurəddinin yeni hekayələrində təsvir olunan zaman və məkan məsələsi xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Biriki hekayə istisna edilərsə, Nurəddin yeni dövrün, artıq vaxtilə lənət oxuduğumuz, indi isə artıq öyrəşməyə başladığımız, qanun-qaydalarını, mənəvi-əxlaqi kodekslərini qəbul etdiyimiz kapitalizmin - keçid dövründən üzün bəri zamanın hadisələrini qələmə alır.

Məkan isə tez-tez dəyişir-Azərbaycan və ondan çox-çox uzaqlarda olan ölkələr, şəhərlər. Bəs insanlar necə? Nurəddin tanıdığı, müşahidə etdiyi müasirlərini, öz doğulduğu kəndin sakinlərindən tutmuş geniş ziyalı mühitinə qədər bir çox obrazlar onun təsvirində canlandırılır. Həm də bu obrazlar hadisələrin, onların həyatında mühüm rol oynayan olayların içindən

"Sən nə savab iş görmüsən ki, o dünyada Cənnət olsun, Adəm? Ən böyük savab da bu dünyadakı Cənnətməkənimizi düşmən işğalından azad etməkdir".

Nurəddinin hekayələri təsvirlərin dəqiqliyi və dəqiq olduğu qədər də emosionallığı ilə diqqəti cəlb edir. Onun hekayələrində hüzn də var, kədər də, baş tutmayan arzular da, doğan nigarəncilik də. Ancaq hamısında nikbinlik çalarları, işığa meyl duyulur.

"Dəniz gözəli"-nin qəhrəmanı qoca rəssam insan gözəlliyinin vurğunuudur. Günəş, Dəniz, Gözəl Qız bu qoca rəssamın sənət idealına çevrilir. "Ruhumun həmdəmi"-ndə isə "İnsan insana sözlə, qəlbindəki sevgi duyğuları ilə sağalda bilər" fikri hekayədə başlıca leymotivə çevrilir. Nurəddin bu günün "internet qəzaları"-na biganə qalmır. Əsl sevginin deyil, təsadüfi "eşq-məhəbbət" oyunlarının qurbanı olan insanların faciələrini canlandırır, bu günün mənəvi-əxlaqi katalizmlərini bir yazıçı görümlə təsvir edir.

Bu yazının əvvəlində mən Nurəddin Ədiloğlunun Qarabağ müharibəsindən söz açan "Qara sarmaşıq" romanını xatırlatmışdım. Nurəddin "Şəhidlər anası" pyesində yenə o mövzuya qayıdır (Yeri gəlmişkən qeyd edim ki, bu pyes Akademik Teatrın səhnəsində də oynanıb, əlbəttə, professional aktyorlar çıxış etməsə də, pyes maraqla qarşılanıb). "Şəhidlər anası" göstərir ki, Nurəddin Ədiloğlu bir dramaturq kimi yetişir. Çünki həmin pyesdə dram əsərlərinə xas olan konflikt, obrazların gərgin, mürəkkəb münasibətləri, xüsusilə, erməniliyin ifşası öz əksini tapır.

Nurəddin Ədiloğlu 60 yaş... illər nə tez gəlib keçdi. Bir yazıçı-publisist ömrü... Hər halda, mənalı bir ömür. Sözlə dolu bir ömür. Amma ən yaxşı əsərləri bundan sonra yazılacaq.